

SZAKKÉPZÉS ÉS GAZDASÁGI VÁLSÁG

A gazdasági válság jelensége és következményei – melyek teljes egészében még nem átláthatóak – indokolttá tehetik annak a kérdésnek a vizsgálatát, hogy a recesszió jelenlegi időszakában fenn kell-e tartani a szakképzés és a felnőttképzés viszonylagos prioritását az oktatási-képzési rendszeren belül, illetve amennyiben a továbbiakban is szükséges az állami költségvetés és az állami alapok kiadásainak csökkentése, akkor milyen feladatok elhagyását lehet mérlegelni? Ennek a kérdéskörnek a megválaszolásához abban is szakmai egyetértésre kell jutni, hogy a társadalom és a gazdaság szintjén milyen módon lehet megítélni, illetve mérni a szakképzés hatékonyságát?

A fenti kérdésekre keresi a választ ez a rövid tanulmány, melyben – elsősorban terjedelmi okokból – csupán a szakképzés társadalmi megítélésének alakulását, az oktatási rendszerben elfoglalt helyét, illetve a gazdasággal való kölcsönhatást vizsgáljuk. Utóbbi kérdéskörben áttekintjük a szakképzettség, iskolai végzettség foglalkoztatási vonzatait, beleértve a foglalkoztatási, illetve munkanélküliségi viszonyokat, a kereseteket, majd a gazdaság által (is) indukált fejlesztési igényeket és programokat. Végül levonjuk a nemzetközi összehasonlításból adódó következtetéseket is.

A SZAKKÉPZÉS TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSE

A szakképzettség társadalmi jelentőségét a népesség iskolázottságának alakulásából, illetve a szakképzés oktatáson belüli arányának változásából lehet megítélni.

A NÉPESSÉG ISKOLÁZOTTSÁGÁNAK ALAKULÁSA

Az 1990-2005 közötti időszakot vizsgálva, – a Mikrocenzus 2005-ös adatai alapján, az alábbi két táblázat szerint –, jól látható, hogy a szakképzettségnek a lakosság növekvő jelentőséget tulajdonít: dinamikusan nőtt az iskolázottság, beleértve a szakiskolai, a szakközépiskolai- és a felsőfokú végzettségűek arányát.

1. táblázat. A népesség végzettség és korcsoport szerinti megoszlása (1990-2005)

Népesség korcsoport	Iskolai végzettség/szakképzettség	1990		2005	
		fő	megfelelő korúak %-ában	fő	megfelelő korúak %-ában
15 évesnél idősebb	általános iskola 8. évfolyam	2 937 913	35,6	2 736 651	29,2
15 évesnél idősebb	középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	1 233 732	15,0	1 594 348	18,7
18 évesnél idősebb	középiskola érettségivel	1 543 951	19,9	2 368 426	29,1
20 évesnél idősebb	egyetem, főiskola stb., oklevéllel	723 036	9,7	1 102 917	14,0
Összesen 15 évesnél idősebb	legalább szakmai oklevéllel, vagy érettségivel	3 500 719	34,6	5 065 681	61,8

Forrás: KSH Mikrocenzus, 2005 alapján

Az adatokból kitűnik, hogy 1990 és 2005 között megközelítőleg 3,5 millióról körülbelül 5,1 millióra nőtt a legalább szakiskolai oklevéllel rendelkezők száma, amely majdnem 45 százalékos növekedést jelent. Ez azt is jelenti, hogy a 15 évesnél idősebb (szak)képzett lakosság aránya – beleértve az érettségivel, vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezőket is –, 1990 és 2005 között körülbelül 35 százalékról több mint 60 százalékra emelkedett.

A SZAKKÉPZÉS SZEREPE AZ OKTATÁSBAN

A szakképzés jelentősége az oktatásban meghatározó, melyet elsősorban a szakiskolába, a szakközépiskolába, és a felsőfokú szakképzésbe járók együttes aránya, illetve a felnőttképzésben részt vevők száma mutat, melynek adatait az alábbi táblázat foglalja össze.

2. táblázat. Az egyes intézménytípusokban tanulók létszámának megoszlása (1990-2008)

	Intézménytípus	1990/1991					
		nappali		felnyitotttatás		nappali + felnyitotttatás	
		fő	%	fő	%	fő	%
A	Szakiskola	222 204	43,0	-	-	222 204	38,0
B	Speciális szakiskola	3 152	0,6	-	-	3 152	0,5
C	Szakiskola összesen (A + B)	225 356	43,6	-	-	225 356	38,5
D	Szakközépiskola	168 445	32,6	49 342	72,4	217 787	37,2
E	Szakképzés összesen (C + D)	393 801	76,1	49 342	72,4	443 143	75,7
F	Gimnázium	123 427	23,9	18 820	27,6	142 247	24,3
G	Középfok összesen (E + F)	517 228	100,0	68 162	100,0	585 390	100,0
	Felsőoktatási intézmények	76 601		31 775		108 376	

	Intézménytípus	2007/2008					
		nappali		felnyitotttatás		nappali + felnyitotttatás	
		fő	%	fő	%	fő	%
A	Szakiskola	123 192	21,4	5 874	6,6	129 066	19,4
B	Speciális szakiskola	9 773	1,7	0	0,0	9 773	1,5
C	Szakiskola összesen (A + B)	132 965	23,1	5 874	6,6	138 839	20,9
D	Szakközépiskola	242 016	42,1	39 882	44,9	281 898	42,5
E	Szakképzés összesen (C + D)	374 981	65,2	45 756	51,5	420 737	63,4
F	Gimnázium	200 026	34,8	43 126	48,5	243 152	36,6
G	Középfok összesen (E + F)	575 007	100,0	88 882	100,0	663 889	100,0
H	Felsőoktatási intézmények	242 893		154 811		397 704	
	Mindösszesen						

Forrás: Oktatás-statisztikai évkönyv 2007/2008 - OKM 2008, Budapest

A táblázatban a nappali tagozaton tanulók adatai azt mutatják, hogy 1990 óta a tanulók 65-76 százaléka – évente összesen mintegy 375-394 ezer fő – a szakképzést (szakiskolát vagy szakközépiskolát) választja.

Ugyanakkor ismert tény, amit jól mutatnak az adatok, hogy 1990 óta – az összes középiskolába járó tanulót tekintve – a szakiskolába járók száma és aránya jelentősen csökkent (körülbelül 43 százalékról 21 százalékra), ugyanakkor a szakközépiskolákba járók száma és aránya jelentősen nőtt (33 százalékról 42 százalékra), így a szakképzési intézmények fogadják be ma is a tanulók legnagyobb hányadát (a gimnáziumba járók aránya megközelítőleg 35%).

Tekintve, hogy a középiskolában (szakiskola és szakközépiskola) tanuló fiatalok és felnőttek száma és aránya magasabb, mint az általános képzésben részt vevőké, ezért állítható megalapozottan, hogy az oktatásban meghatározó a szakképzés szerepe.

A közoktatásban látványosan felértékelte a szakképzés szerepét a térségi integrált szakképzési központok (TISZK-ek) kialakításának feladata is, melynek folyamatába bekapcsolódtak az iskolák fenntartóiin kívül a munkaügyi szervezetek, a kamarák és a gazdaság más szereplői is.

Mivel a TISZK-ek létrehozásához és működtetéséhez szükséges a gazdasági és a lakossági igények folyamatos összehangolása – a regionális fejlesztési és képzési bizottságok egyik feladata ennek az érdekegyeztetésnek a biztosítása –, ezért ez az átalakulás felerősíti a szakképzés társadalmi fontosságának szemléletét.

Érdemes megjegyezni, hogy a szakképzésen belül egyre erősödő képzési szint a felsőfokú szakképzés, melyben 1999/2000-ben 1369 fő, 2007/2008-ban viszont 15 896 fő tanult, amely több mint tízszeres növekedést jelent.

A több mint 15 éves időszak összehasonlításából az a változás is látszik, hogy ugyan a középfokú oktatáson, képzésen belül a legjelentősebb növekedés a gimnáziumban tanulóknak számában és arányában következett be, mégis a legnagyobb változás a felsőfokú oktatásban, illetve képzésben résztvevők mutatóiban következett be: a felsőoktatásban a nappali tagozatokon háromszoros, a levelezőkön ötszörös a növekedés 1990 és 2007 között!

Összegezve: mindez azt is jelenti, hogy a szakképzés társadalmi szerepének megítélését nem lehet csak a középfokú szakképzés vizsgálatára szűkíteni, hiszen közismert, hogy a felsőfokú végzettség és képzettség iránti igény a gazdasági részéről is erősödött. (Részletesebben lásd: Szakképzettség és foglalkoztatás)

A SZAKKÉPZÉS HATÁSA A GAZDASÁGRA

A szakképzés szerepe meghatározó a piacgazdaságban, amelyet elsősorban a szakképzettség foglalkoztatottságra gyakorolható hatásán keresztül lehet igazolni, illetve adatszérien is kimutatni.

Itt vizsgáljuk az iskolai rendszeren kívüli felnőttképzés és szakképzés érvényesülését, tekintettel arra, hogy a felnőttek ezt általában tudatos elhatározásból választják munkaerő-piaci helyzetük javításához.

SZAKKÉPZETTSÉG ÉS FOGLALKOZTATÁS

Aszakképzettség szintje összefügg az iskolai végzettséggel, ezért nem lehet a kettőt élesen választani: a magasabb iskolai végzettségűek általában magasabb szintű szakképzettséget szereznek. Ezért célszerű elemezni a foglalkoztatottak megoszlását az iskolai végzettség, és azon belül a szakképzettség szintje szerint.

Az alábbi két táblázat a férfiak és a nők foglalkoztatási rátáját mutatja iskolai végzettségük szerint.

3. táblázat. A 15-74 éves férfiak foglalkoztatási rátája iskolai végzettségük szerint (1993-2007)

év	legfeljebb 8 általános	szakmai képzettség	érettségi	felsőfokú végzettség	összesen
1993	30,4%	75,6%	68,0%	79,6%	54,9%
1998	28,2%	75,1%	63,4%	75,7%	54,4%
2000	26,5%	77,0%	64,5%	77,5%	56,8%
2002	25,4%	77,1%	63,6%	78,2%	57,1%
2004	24,8%	75,2%	63,6%	79,2%	57,5%
2007	24,8%	74,0%	63,3%	77,6%	58,0%

Forrás: KSH stADAT táblák, lakossági munkaerő-felmérés 2008

4. táblázat. A 15-74 éves nők foglalkoztatási rátája iskolai végzettségek szerint (1993-2007)

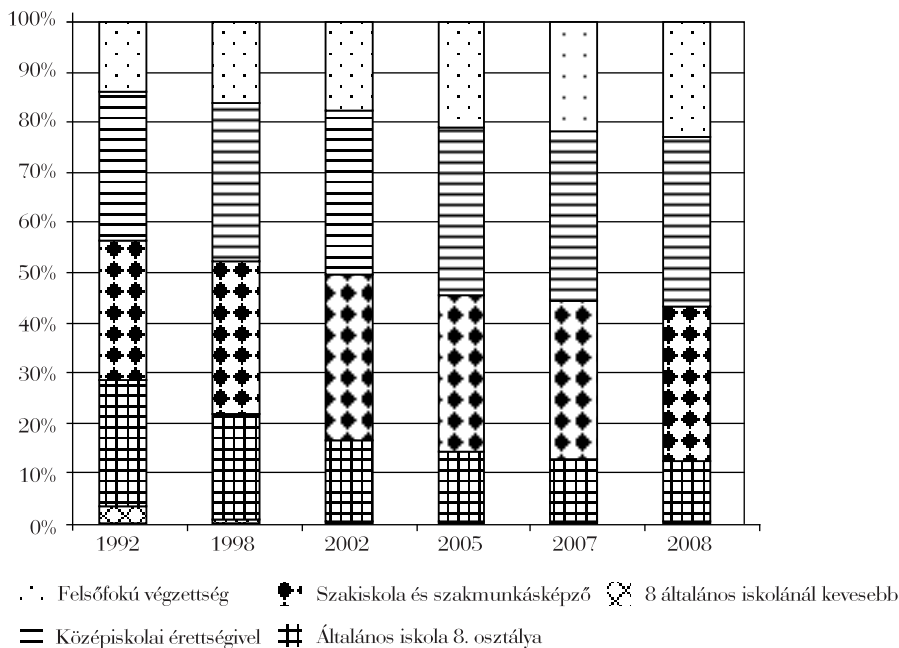
év	maximum 8 általános	szakmai képzettség	érettségi	felsőfokú végzettség	összesen
1993	24,9%	64,9%	61,8%	76,7%	43,5%
1998	20,2%	60,4%	55,2%	73,1%	41,0%
2000	19,2%	60,8%	56,3%	73,5%	43,0%
2002	19,3%	60,1%	55,2%	74,3%	43,3%
2004	18,4%	58,1%	54,5%	74,3%	44,1%
2007	17,5%	56,9%	52,9%	71,0%	44,3%

Forrás: KSH stADAT táblák, lakossági munkaerő-felmérés 2008

A két táblázatból kitűnik, hogy a foglalkoztatási ráta értéke – mind a férfiak, mind a nők esetében – szoros összefüggésben van az iskolai, illetve szakmai végzettséggel, vagyis a magasabb iskolai, szakmai végzettség magasabb foglalkoztatási rátát eredményez.

Az 1993 és 2007 közötti adatok egyértelműen mutatják az egyes végzettségi, illetve szakképzési szintek hatását a foglalkoztatottságra, annak ellenére, hogy az összes végzettségi kategóriához tartozó népességcsoportban romlott a foglalkoztatási ráta.

A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlásának vizsgálata – az elmúlt 15 év idősoros adatai alapján – határozott pozitív tendenciát mutat a magasabb végzettségűek „javára”, ahogy azt az alábbi ábra illusztrálja.

Forrás: KSH stADAT táblák, lakossági munkaerő-felmérés 2008

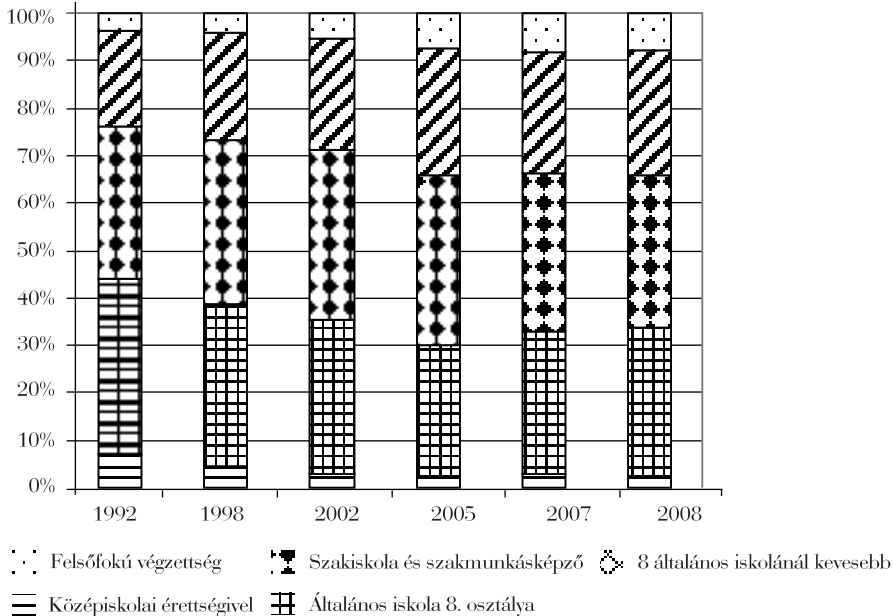
1. ábra. A foglalkoztatottak aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint

Az ábrából látható, hogy a foglalkoztatottak körében dinamikusan nő a legalább érettségivel rendelkezők, és azon belül a felsőfokú végzettségűek aránya, akiknek a döntő többsége szakmai végzettséggel is rendelkezik. Figyelemre méltó adat, hogy a legalább szakiskolai végzettséggel rendelkezők – tehát szakképzettek – aránya a munkaerőpiacon már összesen 85 százalék(!) körüli. A legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya jelentősen csökkent, az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők pedig lényegében már nincsenek jelen a munkaerőpiacon.

Tovább vizsgálva a foglalkoztatottsági arányt a 15-64 év közötti és gazdaságilag aktív népesség körében, kimutatható, hogy a magasabb végzettségűek aránya a foglal-

kozottak körében mindig magasabb volt, mint a 15-64 év közötti népességcsoport körében; illetve a magasabb végzettségűek aránya folyamatosan nő a foglalkoztatottak körében. (Jelenleg a felsőfokú végzettségűek aránya a foglalkoztatottak között kb. 24%).

A magasabb végzettség előnyét mutatja az alábbi ábra – a foglalkoztatás másik vetületéből – a munkanélküliség idősoros adatai végzettség szerint, szintén a KSH munkaerő-piaci felmérése alapján.

Forrás: KSH stADAT táblák, lakossági munkaerő-felmérés 2008

2. ábra. A munkanélküliek száma és aránya legmagasabb iskolai végzettségük szerint

Az isténnyviszont, hogy a piacgazdaságban a (szak)képzettség nem abszolút módon érvényesülő pozitív tényező, és a folyamatos foglalkoztatás nem csak az egyén képzettségén múlik (esetenként a magasan képzett munkavállalókat is elbocsátják). A magasabb iskolai (szakmai) végzettség nem abszolút módon érvényesülő hatását mutatja az, hogy a magasabb végzettségűek – a legalább érettségivel rendelkezők – körében is nőtt a munkanélküliek aránya 2002-től. Ugyanakkor az adatok szerint, 2002-2007 között az összes munkanélküli közül két-harmadát az érettségivel nem rendelkezők tették ki, amely arány megközelítőleg másfélszerese a foglalkoztatottak közötti arányuknak. A magasabb (szak)képzettség további előnye – és ez a tény nagyon fontos –, hogy a magasabb végzettségű álláskereső rövidebb idő alatt kerül ki a munkanélküliség állapotából, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkező, illetve a magasabb végzettségűek között a legkisebb arányú az úgynevezett tartós (egy éven túli) munkanélküliség.

AZ ISKOLARENDSZEREN KÍVÜLI (FOGLALKOZTATÁSI CÉLÚ) FELNŐTTKÉPZÉS ÉS SZAKKÉPZÉS

A felnőttek szakképzése meghatározó fontosságú, mivel a szakképzés tekinthető a fő eszköznél a felnőtt munkaerő alkalmazkodóképességének megőrzésében, esetenként megteremtésében (például az első szakképzettség megszerzése). Külön csoportot alkotnak az alkalmazkodóképesség megőrzését szolgáló szakmai át- és továbbképzések, munkahelyen belül és kívül.

A szakképzés tartalmába ma már „hivatalosan” is beleértjük a szakképzés megkezdéséhez szükséges ismeretek és alapkészségek megszerzését – természetesen, csak ha az a szükséges –, valamint a képzést követően a munkahely keresésének és az állás megszerzésének elsajátítását, általában tréning típusú képzés formájában.

Az elmúlt években folyamatosan nőtt a felnőttek tanulási hajlandósága, és így tényleges részvétele a felnőttképzésben, ahogy azt az iskolai rendszerű és az iskolai rendszeren kívüli képzés adatai mutatják.

5. táblázat. A felnőttképzésben résztvevők megoszlása a képzés célja szerint, 2007-2008

	2007	2008
Állam által elismert OKJ szakképesítést adó	85 130	103 818
Munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges, nem OKJ szakképesítést adó	27 314	48 687
Hatósági jellegű (közlekedési, hírközlési és vízügyi ágazat) képesítésre felkészítő képzés	35 938	30 933
Informatikai képzések	0	25 755
Szakmai továbbképző	48 475	130 795
Szakképesítést megalapozó szakmai alapképzés	7 230	7 541
Elhelyezkedést vállalkozást segítő képzés	4 498	6 082
Nyelvi képzés	34 502	55 734
Általános célú felnőttképzés	4 3719	43 536
Egyéb képzés (Hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzése, megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzése, okleveles könyv- vizsgálói képesítés megszerzésére felkészítő képzés)	608	671
Összesen	287 414	453 552

Forrás: OSAP Felnőttképzési statisztika 2007-2008 – NSZFI

Az iskolai rendszeren kívüli képzésben részt vevő felnőttek adatait az Országos Statisztikai Adatszolgáltatás Program keretében 2007-ben újjászervezett adatszolgáltatás és adatbázis tartalmazza, amelyet a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet tart nyilván és dolgoz fel. Az adatok azt mutatják, hogy 2007-ben majdnem 290 ezer, 2008-

ban pedig megközelítőleg 450 ezer felnőtt tanult különböző típusú képzési programban (állam által elismert szakképesítést nyújtó képzés, akkreditált szakmai képzések, hatósági jellegű képzések, nyelvi képzések stb.).

Az 5. táblázat a képzés célja szerint mutatja a felnőttképzésben résztvevők megoszlását 2007-ben és 2008-ban, az Országos Statisztikai Adatszolgáltatási Program (OSAP) alapján.

Az iskolarendszeren kívüli képzések 2008-ban történt dinamikus növekedése kétséget kizáróan mutatja annak a szemléletnek az erősödését, amely szerint az egyének aktív tanulással kívánják segíteni bennmaradásukat a munkaerőpiacon. A növekvő aktivitást tanúsítják a szakmai továbbképzés, vagy a nyelvtanulás 2008-as – a 2007. évihez képest jelentős emelkedést mutató – adatai is. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a felnőttképzési aktivitás számszerű növekedéséhez hozzájárult az adatszolgáltatási fegyelem emelkedése is (2008-ban több olyan intézmény is szolgáltatott adatokat, amelyek korábban nem).

Az elmúlt 15 évben fokozatosan alakult ki a felnőttképzés intézményrendszere a folyamatosan növekvő igények kielégítésére. és ma már egy ötpólusú intézményrendszer – különböző típusú iskolák, felsőoktatási intézmények, regionális képző központok, képzési vállalkozások, civil szervezetek – szolgálja a felnőttképzést. Az intézmények száma összesen több mint 5000, ebből 1300 akkreditált. Az akkreditáció – tehát az országos érvényű minőségű tanúsítvány – megszerzése önkéntes, azonban az állam úgy ösztönzi az akkreditáció „vállalását”, hogy – a felnőttképzési törvény alapján – állami, vagy európai uniós forrás elnyerésére csak akkreditált intézmény pályázhat.

A SZAKKÉPZETTSÉG KERESETI MUTATÓI

A szakképzettség egyéni érdek alapján történő megítélésében az egyik alapvető szempont az, hogy a tanulás jár-e anyagi haszonnal, azaz a jelentős idő- és költségráfordítással megszerzett magasabb szakképzettség, illetve iskolázottság eredményez-e magasabb keresetet? Evonakozásban két mutató vizsgálata érdemelt figyelmet, nevezetesen a végzettség és az átlagkeresetek összefüggése, valamint az úgynevezett medián (közép) kereset 2/3-ának elérési szintje az egyes végzettségi csoportokban. Ezek a vizsgálatok is egyértelműen mutatják a (szakmai) végzettség meghatározó szerepét.

Az alábbi táblázat a bruttó átlagkereseteket mutatja iskolai, szakmai végzettségek szerint. Az iskolai, szakmai végzettség keresetekre gyakorolt hatása egyértelműen azt mutatja, hogy a magasabb iskolai, szakmai végzettséghez magasabb kereset tartozik. Látható, hogy egy magasabb végzettség, vagy szakképzettség fokozat – a középfokú végzettség, szakképzettség szintjéig – az átlagkereset megközelítőleg 5-20%-os növekedését eredményezi.

6. táblázat. Bruttó átlagkereset alakulása iskolai végzettség szerint (2007)

Iskolai végzettség	Költségvetési szektor	Versenyszféra
	Átlagkereset Ft/fő, hó	
Általános iskola 0-7 oszt.	131 923	124 461
Általános iskola 8. osztály	108 499	110 326
Szakiskola	130 960	117 784
Szaktanácsképző	120 206	130 830
Szakközépiskola	161 699	170 750
Technikum	152 056	179 292
Gimnázium	175 020	214 216
Főiskola	223 531	348 651
Egyetem	331 107	501 688
Összesen	194 365	183 017

Forrás: FSZH BT.

A felsőfokú – különösen az egyetemi – végzettség már jóval nagyobb mértékben differenciálja az átlagkereseteket, különösen a versenyszférában. Az általános iskolai végzettségnél alacsonyabb iskolai végzettséggel ért – szembejuttatva – magasabb keresetek egyik oka feltehetően az, hogy ilyen alacsony végzettséggel inkább kivételként – mindössze körülbelül 12 ezren (0,3%) – vesznek részt a legális foglalkoztatásban, és valószínű, hogy azok idősebb munkavállalók.

7. táblázat. Az alacsony keresetű dolgozók* százalékos aránya iskolai végzettség szerint

	1994	1999	2002	2005	2007
Iskolai végzettség szerint					
8 általános és kevesebb	40,4	43,9	38,3	41,2	41,4
Szakiskolai szakképzettség	25,9	28,6	32,1	36,8	32,9
Középfokú végzettség	12,0	15,4	16,5	18,6	16,1
Felsőfokú végzettség	1,9	3,2	3,6	3,8	2,5

*Azok aránya, akik kevesebbet keresnek a medián kereset 2/3-ánál.

Forrás: FSZH-BT.

A táblázatból kitűnik, hogy a kereseti arányok szoros összefüggésben vannak az iskolai, szakmai végzettséggel, ami azt jelenti, hogy a magasabb iskolai végzettség magasabb keresetet garantál, annak ellenére, hogy a keresetek romlottak az összes végzettségikategóriában. Látható, hogy a szakmai végzettség megléte jelentősen emeli a kereseti szintet, és minél magasabb a szakmai, iskolai végzettség, annál nagyobb arányú a különbség az alacsonyabb végzettséghez képest.

ASZAKKÉPZÉSFEJLESZTÉSEAGAZDASÁGIGÉNYEINEKMAGASABB SZINTŰ KIELÉGÍTÉSÉÉRT

A szakképzés szerkezetének és tartalmának fejlesztése – a gazdaság igényeinek megfelelően – kiemelt lehetőségeket kapott az elmúlt öt évben, elsősorban az EU-források bevonásával. A legnagyobb horderejű fejlesztés 2005 és 2006 között történt, melynek keretében a szakképesítések egymásra épülő és átjárható – moduláris – rendszere került kidolgozásra. Ezzel párhuzamosan került korszerűsítésre a szakmai és vizsgakövetelmények rendszere és tartalma.

A fejlesztés eredményeként a szakképesítések követelménymodulokból és vizsgarészekből állnak, melyek tartalmát feladatprofilok (tevékenységek) és kompetenciák (szakmai ismeretek, szakmai készségek) alkotják, illetve magatartás-tulajdonságok (attitűd) együttese.

Az új – korszerűsített tartamú – szakképesítéseket a 2006-ban elfogadott Országos képzési jegyzék foglalja keretbe, melyben 420 szakképesítés és a hozzájuk kapcsolódó, összesen több mint 800 különböző rész-, elágazó- és ráépülő szakképesítés található, 21 szakmacsoportba sorolva. Ez a fejlesztés korszerű képzést tesz lehetővé, melynek sarkalatos pontja az előzetes tudás kompetenciáinak mérése, és az eredmény figyelembe vétele az aktuális – igény esetén akár személyre szabott – program összeállításánál.

A szak- és felnőttképzésben az elmúlt öt évben erőteljesen fejlődött a konkrét célcsoportokra orientált programok rendszere, és a fejlesztés jelentős része ezekre a célokra irányult.

Közülük is kiemelkedő:

- a szakiskolai fejlesztési program, tekintve, hogy jelenleg a szakiskolába kerülő fiatalok egy része kontraszelektáció következtében kerül ebbe az intézménybe, azaz nem képes magasabb képzési szintű intézménybe jelentkezni, és ott sikeresen felvételizni;
- a kifejezetten hátrányos helyzetű (például fogyatékkal élő) fiatalok és felnőttek részére fejlesztett programok;
- az alacsony iskolázottságú és szakképzetlen felnőttek részére fejlesztett programok, mint például a „Lépj egyet előre”, vagy az „Út a munkához” programok.

AGAZDASÁG, AFOGLALKOZTATÁS ÉS ASZAKKÉPZÉS MUTATÓI NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

A tanulmány terjedelmi kerete nem teszi lehetővé a részletes nemzetközi összehasonlítást, a Szakképzési Szemle honlapján azonban elérhető a cikkhez kapcsolódó melléklet, melyben több – a gazdaság és az oktatás/szakképzés európai adatsorait mutatjuk be (www.mszt.iif.hu / Szakképzési Szemle + / Szakképzési Szemle – 2009/2). A honlapon található adatokból látható, hogy Magyarország gazdasági és foglalkoztatási mutatói a

változásjellegében nem mutatnak alapvető eltérést a nemzetközi trendektől, de esetenként jelentősen eltérő a mérték, illetve a hatás. A diagramok jól illusztrálják a nemzeti jövedelem, az ipari kibocsátás, illetve a kereslet alakulását, valamint az árszínvonal változását, és részben ezek hatására a foglalkoztatás és a munkanélküliség alakulását.

Az ábrákból látható, hogy a munkanélküliségi ráta Magyarországon is az elmúlt év őszén kezdett jelentősen nőni, alapvetően a gazdasági válság hatására, és evonatkozásban nincs alapvető eltérés az EU-országok és Magyarország között. Egy másik táblázatsor (www.mszt.iif.hu / Szakképzési Szemle + / Szakképzési Szemle – 2009/2) azt mutatja, hogy a munkanélküliségi ráta szóródásában Magyarország – bár a szóródás mértéke nálunk is növekedett – megközelítőleg azonos szinten van Csehország, Szlovákia, és Németország rátáingadozásával.

ÖSSZEFOGLALÁS

A hazai piacgazdaság (szak)képzettség szemben támasztott követelményeinek vizsgálata azért fontos, mert a foglalkoztatottsági adatokból és folyamatokból igazolható, hogy létezik összefüggés a tartós foglalkoztatás és a végzettség, illetve a képzettség között. Továbbá meghatározható egy olyan képzettségi, szakképzettségi szint – legalább az első szakképzettség, illetve a befejezett középiskolai végzettség –, amely a munkavállaló fiatalok és a felnőttek számára viszonylagos biztonságot adhat a munkaerőpiacra történő belépéskor, illetve a későbbi érvényesülési törekvések során. Természetesen egyetlen munkavállaló számára sem lehet teljes foglalkoztatási biztonságot nyújtani a piacgazdaság körülményei között, de a folyamatos tanulás és az újabb szakmai tudásmegszerzésen növeli a biztonságos foglalkoztatás lehetőségét, amelyben az esetleges munkanélküliség csak átmeneti állapotot jelent.

A rendszerváltásig visszamenően adatokkal igazoltuk a foglalkoztatás és a (szak)képzettség között meglévő pozitív összefüggést. Ebből következik, hogy a társadalom és a gazdaság elsődleges érdeke az első szakképzettség megszerzése, majd a későbbiekben a „piacképes” szakmai tudás biztosítása, mert csak ezek birtoklása adhat megfelelő foglalkoztatási biztonságot.

Tegyük hozzá, hogy a megfelelő szintű foglalkoztatás egyben megélhetési biztonságot is jelent, ami érdeke a társadalomnak és a munkáltatónak egyaránt. Társadalmi cél ugyanis, hogy az államnak minél kevesebb polgárát kelljen anyagilag segítenie, a munkaadóknak pedig a „munkabéke” fenntartása is céljuk, melynek egyik feltétele a kereset összhangja a végzett munkával.

Tekintve, hogy a fenti célok eléréséhez szükséges szakmai tudás – a szakképesítés és a szakmai kompetenciák együttese – megszerzése elsősorban a szervezett (formális) szakképzés keretei között történik, amit az iskolai, és az iskolai rendszeren kívüli intézményrendszer biztosít, ezért véleményünk szerint fenn kell tartani ennek az oktatási szektornak a prioritását, folyamatos állami támogatással.

A fejlesztésre fordítandó források kényszerű szűkítésének egyik racionális érve szokott lenni, hogy az élenjáró iskolák és felnőttképzési intézmények saját forrásaikból is

képesek megfelelően – esetenként „látványos” módon – korszerűsíteni programjaikat, tananyagaikat, illetve képesek támogatni oktatóik továbbképzését, érzékelve a verseny megjelenését a képzési intézmények között is. Ennek ellenére nem lenne célszerű forrásokat kivonni a fejlesztésre képes intézményekre történő hivatkozással, mert ez a pozitív folyamat még nem általános, elsősorban az eltérő anyagi feltételek miatt. Ugyanis az oktatás és szakképzés fő forrása még hosszú ideig az állami, önkormányzati költségvetés marad, mely a sokirányú ellátási kötelezettsége miatt sokszor nem is képes fejlesztési forrást biztosítani az intézmények részére. Forráselvonás esetén pedig a most meglévő területi ellátottsági egyenlőtlenségek még tovább mélyülhetnek.

Szükségessé hangosul az a kérdés is, hogy a gazdasági fejlődés versenyegyre pontosabb és hatékonyabb képzést igényel, beleértve a mind újabb és korszerűbb tananyagok, illetve eljárások biztosítását. Ezzel együtt nagy erőfeszítéseket kell tenni a képzési szempontból hátrányos helyzetű – általános iskolai végzettséggel nem rendelkező, és szakképzetlen – rétegek, valamint további hátrányokkal rendelkező csoportok (szegények, romák, SNI-sek stb.) jó minőségű – adott esetben személyre szóló – szakmai képzéséért, melyhez folyamatos tartalmi és módszertani fejlesztés is szükséges (például rövidebb idejű, akkreditált programok, egyénre szabott módszerek stb.).

Amennyiben a szakképzés támogatási aránya csökkenne, úgy az a piaccgazdaság munkaerő-piaci körülményeihez történő alkalmazkodóképességének és a konkrét foglalkoztathatósági képességének a csökkenését vonná maga után, jól meghatározható időrendben, attól függően, hogy a forrásokat a képzés melyik szektorában csökkentik. Előre jelezhető, hogy a Munkaerőpiaci Alapból finanszírozott képzések támogatásának csökkentése szinte azonnal, míg az iskolarendszerű képzések költségvetési támogatásának csökkentése csak később mutatná meg negatív hatását.

Természetesen a szakképzés prioritásának biztosításával egyidejűleg kell megkövetelni a költségtakarékosság és -hatékonyság következetes betartását is, különösen a jelenlegi forrásszegény időszakban. Mindenképpen fenn kell tartani a pályázati úton biztosított fejlesztési lehetőségeket, de erősíteni lehet az ellenőrzést az elnyert és felhasznált források felhasználásának hatékonyságát.

Befejezésül meg kell említeni, hogy a nemzetgazdaság szintjén van példa a szakképzés forrásaival történő takarékos gazdálkodásra. A központi források célirányosabb felhasználása volt az egyik indoka a már említett TISZK-ek létrehozásának, melyekbe 2009 májusára már 610 szakképzési intézmény integrálódott 73 TISZK-be. A koncentráltabb, átfedésektől mentes, a munkaerő-piaci igényekhez jobban igazodó képzési profilok kialakítása, illetve racionálisabb tanulócsoport és létszámkeretek meghatározásának 2009-ben már érezhető költségcsökkentést, illetve hatékonyság-növelést kell eredményeznie ebben az intézményi szektorban, és így a szakképzés egészében. Hasonló takarékoságot megfontolásból kerültek összevonásra egyes kormányzati háttérintézmények 2006 végén, és így alakult ki négy háttérintézményből a jelenlegi Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) is.